СВОБОДА — SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ. РІК XXXVI. Ч. 206. Джерзи Сіті, Н. Дж., середа, 5. вересня, 1928. VOL. XXXVI. No. 206. Jersey City, N. J., Wednesday, September 5, 1928. THREE CENTS

ДЛЯ РОБІТНИКІВ ЯК ГУВЕР ТАК І СМИТ НЕВІДПОВІДНІ

ТАК КАЖЕ НОРМАН ТОМАС, СОЦІЯЛІСТИЧНИЙ КАНДИДАТ НА ПРЕЗИДЕНТА В ПРОМОВІ ДО СТРАЙКУЮЧИХ ТКАЧІВ.

НЮ БЕДФОРД, Месечусетз, 3. вересня. — Під проводом Текстильної Ради відбулося в Робітничій Галі масове віче з приводу свята Лейбор Дей. Головним бесідником був Норман Томас, соціялістичний кандидат на президента. В своїй бесіді заявив він, що взиває Гувера і Смита, щоби станули тут перед страйкуючими робітниками ткальняних фабрик і сказали, що вони зроблять для робітників за те, що вони дадуть їм політичну опору. Томас казав, що робітники можуть числити тільки на свої власні сили, подивляв героїчну солідарність страйкуючих і взивав їх до дальшої боротьби та недопущення до цего, щоби заробітня платня була вкорочена.

ҐЮЗ ЗА ГУВЕРОМ.

ТЕЛЕҐРАФУЄ З ЕВРОПИ, ЩО ВОЗЬМЕ УЧАСТЬ У ВИБОРЧІЙ КАМПАНІЇ ЗА ГУВЕРОМ.

ВАШИНҐТОН, 3. вересня. — Републиканський Народний Комітет подає, що одержано телеґраму від перебуваючого в Европі бувшого секретаря стейту Ґюза, в якій він подає, що по повороті до Америки возьме активну участь у виборчій кампанії по стороні Гувера. Комітет заявив, що Ґюз буде діяльним головно в Ню Йорку. Його особа на думку републиканців готова нанести чимало шкоди кандидатурі Смита.

ХОЧЕ ВИЧИСТИТИ ФИЛАДЕЛФІЮ.

ВІД БУТЛЕҐЕРІВ, ХАБАРНИЦТВА І ВСЬОГО ЛИХА, ЗВЯЗАНОГО З ПРОГИБІЦІЄЮ. І ТО НА ПРОТЯЗІ 24 ГОДИН.

ФИЛАДЕЛФІЯ, 3. вересня. — Мейор Герри А. МекКей скликав до свого бюра цілий штаб поліційного бюра та дистриктових командантів і заявив, що хоче, щоби була негайно і то на протязі найблищих 24 годин переведена не тільки формальна, але дійсна чистка міста. Мейор згадав про 13,000 „спікізіс" і хабарництво між поліцистами та ті всі скандали, якими переповнена вся американська преса, що розписалася в послідних часах про Филаделфію. Мейор звертається рівнож за помічю до всієї людности Филаделфії, бо — як каже — бутлеґерство не процвитало би і не процвитало би хабарництво і інші кримінальні злочини, колиб не було консументів, себто тих, що спотребовують алькоголь.

СМИТ НЕ ПЯНИЦЯ.

В ТОЙ СПОСІБ БОРОНИТЬ СМИТА РОБИНСОН, ЗАЯВЛЯЄ, ЩО ПРАВЛІННЯ СМИТА НЕ Є ПРАВЛІННЄМ СВЯЩЕНСТВА.

ДАЛЛАС, Тексас, 3. вересня. — Сенатор Джозеф Т. Робинсон, демократичний кандидат на заступника президента, виголосив тут свою кандидатську бесіду, яку присвятив головно обороні Смита. Він казав, що вороги Смита називають його пяницею. В тім закиді — казав Робинсон — нема ні одного слова найменшої правди. Як неправдою є і те, що ґоверворство Смита є правлінием священства та що Смит є католицьким ґовернором. Смит — заявив Робинсон — не є ні баптистським ґовернором, ні демократичним, а тільки американським.

СТУДЕНТИ МЕДИЦИНИ ПІДУТЬ ДО КУХНІ.

БУДУТЬ ВЧИТИСЯ ВАРИТИ, ЩОБИ МОГЛИ ЗАПИСУВАТИ ДОБРУ ДІЄТУ І КОНТРОЛЮВАТИ, ЧИ СТРАВИ ДЛЯ ХОРИХ ДОБРЕ ЗГОТОВАНІ.

БАЛТІМОР, 3. вересня. — Студенти медицини на університеті Джана Гопкинса будуть мусіли брати курс куховарства. Др. Джордж Геррол каже, що добрий лікар мусить бути і добрим кухаром. Дієта є найважнішим чинником в лічению хоріб. Кождий студент знає, що пацієнт повинен їсти багато колігидратів, але що треба робити, щоби ті колігидрати задержалися в страві, яку подають хорому, про це студенти і лікарі не мають поняття.

79 ПСІВ ДЛЯ БЕРДА.

ПЕРЕВЕЗУТЬ ЇХ ДО ВІРДЖІНІЇ, А ЗВІДТАМ ДО НОВОЇ ЗЕЛЯНДІЇ.

МОНТРЕАЛ, Квебек, 3. вересня. — Запакували тут на експресовий поїзд, що їде до Вашинґтону, 79 псів, призначених для полярної експедиції Берда. Між тими псами є багато расових, що повигравали перші нагороди. Пси дуже поденервовані дорогою і гамором та недобрі. Кажуть, що треба встрикувати їм морфіну, щоби їх заспокоїти.

РОБІТНИКИ! ГОЛОСУЙТЕ.

КЛІВЛЕНД, Огайо, 3. вересня. — З північної части стейту Огайо зїхалися представники зорганізованого в Американській Федерації Праці робітництва і до них виголосив промову Вилієм Ґрін, президент Федерації. Він зазначив, що Федерація як така заховується супроти президіяльних кандидатів невтрально, але звернув увагу представників, що робітничі голоси держать балянс і куди вони потягнуть, та сторона виграє. Так є в політиці і в економії. Ґрін каже, що робітники повинні добре розглядати минувщину кождого кандидата до Конґресу і зважати на це, як той кандидат ставиться до робітничих постулятів.

МИСС ЕРГАРТ ВИРАТУВАЛАСЯ.

ПИТСБУРҐ, 31. серпня. — Мисс Амелія Ергарт, котра перелетіла Атлянтійський океан, малощо не впала жертвою катастрофи, коли її аероплян вдарив у берег рова. На щастє її тільки легко покалічено, а більшу шкоду поніс сам аероплян.

ЗГОЛОШУЮТЬСЯ ДО ПІДПИСУ.

ВАШИНҐТОН, 31. серпня. — Люксембурґ, Швайцарія, Нідерлянди, Панама, Ураґвай, Юґославія і Фінляндія донесли вашинґтонському урядови, що підписують пакт Келоґа.

МОРД З ВІДДАЛІ 900 МИЛЬ.

В американській державі Уруґвай арештовано Томаса Мартіна за це, що вбив свою жінку в Европі, не віддаляючися з Америки. Було саме так: Кілька літ тому Мартін одружився з дівчиною, проти волі її родичів. Молодята ще якийсь час кохалися, а далі Мартін виїхав до Ню Йорку заробляти гроші. Там почав вести таке гуляще життя, що зовсім забув за жінку тай вона сама мусіла поїхати до нього. Та Мартін скоро жінку відправив до хати. Через якийсь час жінка захорувала і завідомила мужа, а той прислав їй пляшку з ліком і просив, щоб вона випила це в лісі в ночі і сама. Бідна жінка повірила свому нелюбови і по кількох щойно днях найдено її неживою в лісі. Мартін тимчасом виїхав з Ню Йорку і аж недавно того звіра в людській шкірі прилапано в Уруґваю.

ГАРНИЙ ВІДПУСТ.

В день св. Івана відбувається що року великий відпуст у Перемишлі. Цього року вибралися також „обчистити душу" з Гнаткович парубки: Михайло Бернацький з сестрою і Франко Вруха. Замісць до церкви пішли вони до корщми і так попилися (в Гнатковичах і дівчата пють!), що, вертаючи домів, Вруха пробив ножем Бернацького, котрий тепер конає в шпиталі. Гарний відпуст!

ПРИМХИ ПРИРОДИ.

У Вильні бачили люде на небі дивне явище: огнисту ясно-фіолетну кулю з довгим світляним серпанком; її видко було годину.

У деяких румунських повітах появився в збіжу новий рід гусільниць, від яких гине худоба; міністерство призначило знавців, що мають розслідити цю таємну заразу.

ЯК ТО БУДЕ?

Французьке міністерство війни почало вводити новацію: дотеперішних кухарів військових повертало до компаній, а до кухонь найняло кухарок. Одна кухарка має варити на 400 жовнірів. Буде носити спеціяльний мундур, а платні матиме 2000 франків річно. Як то воно буде тепер: ліпше — чи гірше?

ВИНАХІДНИК З ОРЛА.

У Парижі арештували неабиякого винахідника. Він називається Едвард Малер, має 49 літ, . Мокалем родом з О. ла. Він появився вперше у Франції в 1920 р. Здобувши довіря багатьох еміґрантів, виявив їм тайну, що найшов винахід, як покласти край большевицькій владі. Він найшов хемічну сполуку, що паралізує миттю тисячі людей. На приготовлення лябораторії з цим винаходом він дістав 17,000 фр. і щез. Два роки тому він „надув" женевського промисловця Ваккера, з яким підписав контракт на свій винахід синтетичного цукру „сахарози", що мав заступати своєю дешевістю природний цукор. Напередодні передачі винаходу Малер заявив, що його ограбили. Він передав заклеєні коперти, в яких був опис його винаходу; коли поліція ці коперти відчинила — найшла там чисті листки. Малер обурений арештом. Він заявляє, що його ошукали і пробували кілька разів ограбити. Він відобрав від нотаря свої таємні папери ще раніше, щоби не видати своєї тайни, яка варта — міліярди. Покищо вона коштує його вязницю.

ВІТРИ НА УКРАЇНІ.

Від одного земляка з південної України прийшов до редакції львівського „Діла" ось такий лист: „Надії на урожай трохи покращали. Але вітри холодні, рвачкі, палючі віють, віють настирливо, не вгаваючи і все сушать, сушать... Такої кепської весни й літа не памятають старожили. Літниська наші (Одеса, Крим) зовсім мертві. Багато віль порожніють. Літники сновигають, як сонні мухи в осени. Коло крамниць — хвости (черги). Продуктів бракує. Хліб темний, тільки й то по карточках. Для робітників по 1½ ф. на день, для службовців по 1 ф., кормів для скотини діставати дуже тяжко й по такій ціні, аж сміх бере. Пуд (16 кільо) ячменю 7 карб. (3.50 дол. ам.), пуд макуха 3 карб. 50 коп. Сподіваємося, що то тимчасова кріза. Баклажанчиків та вудженої риби, що їх колись ми так смачно заїдали, дуже мало й дорогі. Ми їх не їмо. Взагалі їсти доводиться не те, що може потрібне для підоптаних організмів, а те, що дістати можна".

СУДНО НА СМЕРТЬ.

Небавом мають затопити в морі навмисне китайський корабель „Гайлінг". Це судно переслідувало якесь нещастя від його збудування. Його збудували 1909 р. і в першій подорожі тріс котел та покалічив 11 людей. В повороті один моряк ошалів і застрілив 5 людей. Підчас війни перевозили ним вояків і тоді посварилися з собою два відділи і в сварці погибло 100 людей. В іншій подорожі вибух на сім судні пожар. Врешті моряки боялися служити на нім — і вірили, що духи погибших переслідують судно. Корабель назвали інакше, а він далі своє. Тепер постановили, що краще втопити його, ніж має робити шкоду.

І ВІД ПИРОГІВ МОЖНА ВМЕРТИ.

Ганна Костюк, урядничка зі Львова, купила на ринку черниць тай зробила з них пироги. Пироги так вдалися, що не тільки муж похвалив їх, але ще й сусідів запросила Ганна покушати їх. Та вийшло диво. Усі дістали болів жолудка, а Костюкова в дорозі до шпиталю вмерла. Мабуть черниці були затроєні.

РУМУНІЯ НЕ ХОЧЕ ПОЛЬСЬКИХ ТОВАРІВ.

Польський консуль у Букарешті Хічевскі зложив польському правительству господарський рапорт, з якого виходить, що торговля Польщі з союзною Румунією йде щораз гірше. Давніше Польща заробляла на Румунії, бо більше туди вивозила, як звідтам привозила. Тепер надвишка польського вивозу над привозом щораз зменшується. Консуль стверджує, що місце польських товарів займає щораз тревалїше товар німецький і чеський.

БОЛЬШЕВИЦЬКА ЦЕНЗУРА.

Один із наших книголюбців зібрав голоси львівської преси — української й польської з нагоди столітньої річниці заведення Оссолінських і вислав цю збірку до київського Українського Наукового Інституту книгознавства, але на превелике своє здивування дістав посилку назад із сакраментальним „заборонено". Нічого й говорити, що в згаданих статтях не було ніякої „політики", що підкопувалаб основи большевицького ладу. Навіть за царського правління цензори були вільнодумніші і ставились іноколи вибачливіше до нашого друкованого слова.

УСПІХ АВТОРА.

Один з передових англійських повістярів Ґельсворті видав останній том своєї довгої повісти „Форсит Сага", де змальовує життя анґлійської буржуазії в кількох поколіннях. Останній том „Лебедина пісня" був випроданий (себто замовлений) в 45,000 примірниках на тиждень перед появою в книгарні. Видавець Гайнеман почав негайно друк нових 20,000 примірників. Повість перевозили літаками до Ляйпціґу, Ціріху, Відня та Будапешту. В Америці, Франції, Німеччині та Скандинавії виходять одночасно переклади твору Ґельсворті.

САМОГУБСТВА СЕЛЯН.

Три випадки самогубства трапились майже одночасно по наших селах: у Хоросткові повісився Йосиф Козак, у Чучманах — Клим Петрицин, у Копичинцях пробував утопитись Михайло Баран. Зле коїться на наших селах.

НА ШНУРОК.

Гицель, що полював на пси у Львові, закинув так нещасливо на втікаючу собаку шнур, що замісць неї зловив панну. Собака втікла, а панна впала і розтяла собі коліно так, що лікар мусів рану зішивати.

РОБІТНИКИ ПРОПИВАЮТЬ І ПРОГРАЮТЬ ТРИ БІЛЮНИ ДОЛЯРІВ

ТАКЕ ДІЄТЬСЯ В АНГЛІЇ І ТО РІК ЗА РОКОМ. — ТАК ЗАЯВИВ ПРЕЗИДЕНТ ТРЕЙДЮНІЙНОГО КОНҐРЕСУ.

ЛОНДОН, 3. вересня. — Робітничий провідник Бен Турпер заявив в своїй президіяльній бесіді на 75-річній трейдюнійній сесії, що робітники Великої Британії пропивають і програють при закладах на кінських чи песячих перегонах великанську суму, що доходить до трох білїонів долярів. Він казав, що треба якогось пророка, щоби навчив робітників умірковакости. Заразом висказався похвально в справі мирового договору Келоґа та підніс, що юніонізм в послідних часах через ґенеральний страйк і безробіття потерпів чималі втрати в членах, бо відпало яких 280,000 людей.

ГЕСЕЛ У БЕЗПЕЧНІМ МІСЦИ.

БІЛЬШЕ ЛЕТІТИ НЕ БУДЕ, БО АЕРОПЛЯН ПОПСУТИЙ.

МАВНТ ІВЕНС, Ґренляндія, 3. вересня. — Американські летуни Берт Гессел і Паркер Крамер, котрі хотіли перелетіти з Ракфорд, Ілинойс, до Европи через Канаду і Ґренляндію і про котрих не було довгий час вісти, вже находяться в безпечнім місци, осідку американської наукової експедиції професора Вилієма Гоббса. На разі нема ще точних відомостей, що сталося з аеропляном. Летунів відшукали, побачивши дим і привезли в безпечне місце, а аероплян находиться 100 миль позаду. Мабуть буря ушкодила його настільки, що дальша подорож буде неможлива і летуни повернуть до Америки кораблем вже тепер, або аж з експедицією Гоббса.

НЕ БУДУТЬ ШУКАТИ ЗА АМУНДСЕНОМ.

ЗНАЙШЛИ ВІДЛАМКИ З АЕРОПЛЯНУ І З ТОГО ВНОСЯТЬ, ЩО ЦІЛА ЕКСПЕДИЦІЯ ТАКИ ЗАГИНУЛА.

ОСЛЬО, 3. вересня. — Норвержський і французький уряди рішили занехати дальші шукання за Роалдом Амундсеном і його французькими товаришами, що пустилися шукати за пропавшим ґенералом Нобіле. Виявилося, що знайдені рибаками відломки таки походять з того аероплянy, на якім вилетів Амундсен. З того вносять, що летуни впали жертвою катастрофи і погинули.

КЕЛОҐ ВЕРТАЄ ДО АМЕРИКИ.

ПРАЩАЮТЬ ЙОГО З ВІЙСКОВИМИ ПОЧЕСТЯМИ.

ДАБЛИН, 3. вересня. — Секретар стейту Келоґ відїхав на воєннім кораблі Детройт до Шербурґа, звідки відїде далі до Злучених Держав на Левайятані. Пращав його президент Косґрейв з такою самою помпою як при витанню. При тім сталася мала пригода. Корабель вже бушив, але мусів завернути, бо треба було висадити на беріг робітника, що чистив кабіни Келоґа, а по праці так взявся до снідання, що не завважав, що корабель відпливає.

ТАНІ ВЖЕ ЗВИЧАЙНИМ СИТИЗЕНОМ.

НЕ МАЄ КЛОПОТІВ З ПУБЛИКОЮ І РЕПОРТЕРАМИ.

ПАРИЖ, 3. вересня. — Прибувши до Парижа, Тані завважав сейчас зміну. Витало його не більше як 100 людей, а коло готелю, куди він заїхав не було нікого кромі кількох репортерів, з котрих жаден не питав його навіть про женячку. Виходить, що не потребує вже журитися, щоби його тут мучили. Самі Французи уважають його вже звичайним чоловіком.

ЧЕНҐ В СПРАВІ ОБЄДНАННЯ КИТАЮ.

ЗАНОСИТЬСЯ НА НОВИЙ РОЗКОЛ КУОМІНТАНҐУ. — КРИТИКУЄ БОЛЬШЕВИКІВ І ЯПОНІЮ ЯК ГОЛОВНИХ ВИНОВНИКІВ КИТАЙСЬКОГО ХАОСУ.

ШАНҐАЙ, 3. вересня. — Китайський ґенерал Ченґ Кай Шек проголосив апель, звернений до всіх китайських політиків, взиваючи їх до обєднання. Апель той видав він тому, що заноситься тепер знова на нове розбиття Куомінтанґу і створення двох урядів, а то через мілітарну кліку з провінції Кванші, що веде головну опозицію проти Кай Шека.

Ченґ переходить в апелю гоовні моменти з китайської револуції та особливо атакує московський комуністичний центр, який вів весь час кирнину роботу і не допускав до націоналістичної побіди і обєднання китайського народу. Ченґ заатакував рівнож сильно Японію, а при кінці заявив, що треба бути склонним на найдальше йдучий компроміс, щоби тільки вратувати єдність і недопустити до нового розбиття.

РОССІ ПЕРЕД ВОЄННИМ СУДОМ.

МОЖЕ БУТИ ПОКАРАНИЙ ТЮРМОЮ ВІД 5 ДО 30 ЛІТ.

РИМ, 3. вересня. — Справу з ґенералом Чезаре Россі, недавним приклонником а тепер ворогом фашистів і Мусолінія, віддано до розгляду спеціяльному трибуналови, створеному в 1926 році для всіх справ, в яких ходить о оборону держави і суд над тими, що намагаються повалити теперішній режім. Цей закон обнимає і ті злочини, які поповнено поза границями Італії. Будуть його судити за промови і ті артикули, які він виголосив, зглядно написав у Франції.

ВЕРЕСЕНЬ — МІСЯЦЬ СИРОТИНЦЯ-ЗАХИСТУ У. Н. СОЮЗА

„SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.
Edited by Editorial Committee.
Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 0, 1911, under the Act of March 8, 1879.
Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES: Three cents a copy.		ПЕРЕДПЛАТА: Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates:		В Джерзи Сіті і Загранцею:	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$ 2.75

За оголошення редакція не відповідає.
Телефон „Свободи": 498 Montgomery. Тел. У. Н. Союза: 1838 Montgomery
Адреса: "SVOBODA", P. O. BOX 346, JERSEY CITY, N. J.

ЩОБИ НЕ БУЛО БАЛАМУТИ

З письм, які до нас дійшли в останніх часах в справі Сиротинця-Захисту У. Н. Союза, виходить, що десь хтось поширює між відділами і членами нашої організації вісти, будьто би уряд купував вже на Сиротинець якусь фарму в Мілвіл, Новій Україні, чи деінде. І, річ ясна, є такі, що критикують таке купно і представляють другі свої особисті пропозиції, чи пропозиції відділів.

Тому хочемо заявити, що всякі такі поголоски не мають найменшої підстави. Уряд У. Н. Союза ніякої фарми на Сиротинець-Захист не купував, не торгував і нікому другому ніяких повновластей в тім напрямі не давав. Що більше, уряд не думає тої справи так довго вирішувати, доки члени Союза і все наше громадянство не поставиться до справи Сиротинця-Захисту з повною повагою. А про ту повагу буде можна доперва тоді говорити, коли буде зложений чи заґарантований такий капітал, який дасть змогу не тільки те велике діло започаткувати, але його і в порядку до кінця довести. Уряд не думає наражувати організацію на вічні клопоти, які будуть природним наслідком, коли Сиротинець-Захист не буде поставлений на здорових фінансових основах. Тому уряд Союза заповідає вже тепер, що тут, в тій великій національній, союзовій, а попри те і фінансовій операції не буде рішати той чи другий головний урядник, той чи інший відділ Союза, а в першу і найважнійшу чергу — експерти. Всякі, як то кажуть, побожні бажання поодиноких членів, відділів чи урядників тут не заважать, коли ходить о фінансову опору Сиротинця-Захисту. Тут треба буде провірити нашу фінансову спроможність, а після неї експерти начеркнуть плян Сиротинця-Захисту. Тому то треба нам насамперед взятися з цілою силою до збірки жертв на Сиротинець; треба нам зібрати поважніщий капітал, а доперва на підставі того капіталу буде можна зорієнтуватися, який ми можемо збудувати Сиротинець. Пляни експертів будуть предложені Конвенції У. Н. Союза і весь наш загал членів через своїх заступників буде рішати, чи і які зобовязання буде могла перебрати наша організація супроти фінансової піддержки Сиротинця-Захисту. Тоді доперва буде можна думати над тим, де і який можемо будувати Сиротинець-Захист. До того треба мати ще на увазі, що того рода інституції є під строгою контролею. Є цілий ряд законів, які точно обговорюють в детайлях, як такі інституції мають виглядати. І тому всьому треба буде підпорядкуватися. Тому і про те, де має бути побудований Сиротинець-Захист, вирішать у головній мірі експерти.

Це все не може одначе відхилити наших членів від того, щоби вони не забирали голосу в тій справі і не піддавали своїх гадок. Треба навіть тішитися, що наші члени так щиро відносяться до цього великого діла. Але треба й те памятати, що і про практичність їх проектів будуть рішати закон і експерти.

БЕРІМ АКТИВНУ УЧАСТЬ В АМЕРИКАНСЬКОМУ ЖИТТЮ

Всі добре знаємо, яку активну аґітацію серед Американців ведуть наші національні вороги, а передовсім Поляки та Москвини. Часто доводиться чути й читати в американській пресі про Москалів та Поляків, про їх культурне, національне та політичне життя. Доходить до того, що коли яка особа, котра є не лише по походженню, але по свідомости Українцем, чим визначається, її обовязково назвуть Поляком, або Москалем. Чудесні українські народні вироби, українська пісня, музика, видатні українські учні на ріжних ділянках американської шкільної науки завжди називаються Москалями, або Поляками. Зате, якого злодія, або якесь неґативне явище з суспільного життя приписують Українцям, а всі позитивні прояви в нашому суспільстві йдуть „на кредит" наших ворогів.

Причина цього не в тому, що Американці так хотять і свідомо це роблять, але в тому, що наші вороги рухливіщі від нас, тісніще ввійшли в зносини з Американцями, мають безліч організацій, що увесь час підтримують живий контакт з американськими організаціями та американською пресою. Тому їх знають, а про нас навіть і пес не гавкне. Ніби зовсім ми тут не істнуємо, ні неістнує сорокміліонова українська нація.

Коли Москалі чи Поляки мають яку спортову організацію, чи діточу, чи клюб, чи, яку иншу, то вони обовязково входять в контакт з подібними американськими організація. Через те наші вороги одержують від Американців для своїх національних організацій чи для національних діточих шкіл і т. д. моральну й матеріяльну підтримку: помешкання дарові, інструктори, приладдя то що. А ми, Українці, примушені все це дістати для себе самотужки і творити власними силами та коштами.

Від того, що ми сидимо, немов той слимак, в своїй шкорлупині та все намагаємось як найдальше заховатися від американського життя, ми тратимо не лише морально, але й матеріяльно. Недоцільно й непотрібно нам старатися так ізолюватися від американського життя, бо воно коли не нас захопить в свій бурний потік, то вже напевно наших дітей. Для дітей ми, завдяки своїй ізольованости, не утворюємо того містка, що вязавби самобутність нашого національного життя з американським. Тому діти наші вже не будуть творити, як инші національности, свого національного струмочка в загальному потоці американського життя, але не маючи можливости розвиватися по своїй расовій славянській відмінности, пристануть до одного з наших ворогів: Поляків, або Москалів (Русскіх).

Стоїмо вже пере загубленням нашого національного імені в американському життю через нашу ізольованість від нього. Самі американці кличуть до тіснійшого контакту, до співжиття з ними всі національности в Америці. Вони охоче допомагають, чим лише можуть, розвиткови тих національних організацій, що шукають контакту з ними. Американці хотять, щоб, всі народности знайшли собі тут другу батьківщину, залишаючись в той самий час синами того народу, звідки вони вийшли, бо хто не шанує й не любить свого, той не буде любити та шанувати чужого. Так говорять мудрі Американці.

Ось саме тепер в Америці розпочалася передвиборча аґітація. В такі часи загальноамериканські організації, особливо політичні партії, з великою чуйністю присдухуються до голосу ріжних національних ґруп, що заселюють Америку. Вони стараються всіма силами притягнути ті ґрупи до себе, вивести їх зі стану незаінтересованости американським життям, та обернути в активних участників та співтворців того життя. Цей момент можна використати не лише для піднесення національного політичного життя, але й культурного та економічного. Саме в такі часи найлекше й найзручнійше кождій національній ґрупі в Америці заманіфестувати свою національну силу та здобути відповідне їй певне значіння й вагу в американському життю.

Отже саме тепер для нас, Українців, є нагода показати свою силу, свою зорґанізованість та солідарність в Америці. Ставши до активної участи в президентських та місцевих виборах українською національною ґрупою в осередку американських політичних партій, ми тим зусимо Американців числитися з Українцями в Америці, як з певною політичною силою. Вони тоді змушені будуть пізнати нас, пізнати ідеї та завдання нашої визвольної боротьби, а від наших ворогів відпаде можливість задавлювати в Америці наше національне імя та підмінювати його іменем наших гнобителів.

Отож ставаймо до більш активного політичного життя в Америці та до тісного контакту з американськими політичними партіями, та орґанізаціями, бо на нас лежить також обовязок виконати свої завдання супроти тої держави якої ми є громадянами. Тому будьмо активні й покажім свою силу та вміння орґанізуватися, бо тоді лише будуть з нами числитися й ми не будемо ще й на американській землі погноєм для наших ворогів.

ГОЛОСИ ЧИТАЧІВ

ПІД ТЕРЕБОВЛЕЮ.

Були це перші дні місяця червня 1919 року. XI. курінь IV золочівської бригади під командою сотника Іванова прийшов в ночі в погоні за Ляхами під село Іванівку, недалеко Теребовлі.

Ніч була досить холодна і темна. Леґенький і холодний вітрець зі сторони Теребовлі повівав і колисав вже досить великою пшеницею і житом. Час від часу чути було поперед нас стріли, які вказували, що близько нас криється наш відвічний ворог Лях. На ліво від нашого куріня рівнож відізвались машинові кріси і переривали нічну тишину своїм клекотом. Ми одначе були спокійні, бо знали, що від нас на ліво находиться X курінь Січових стрільців, а там, де вони є, не грозить жадна небезпека. Це були стрільці, котрі своєю хоробрістю за свій рідний край дорівняли нашому славному козацтву в давніших часах.

XI курінь ішов вже щось кілька днів, ніде не відпочиваючи ані хвилини, а гонив перед собою краще узброєних Ляхів. Одначе за той час ніде не мав більшої битви, бо Ляшня втікала на стрімголов по кождім напорі наших стрільців. Наші стрільці, коли наступали на Ляхів, лишє кричали: „Виривай, Янтек, бо Украіньци ідом", а кричали тому, що бракувало куль до крісів і не мали чим стріляти. Коли ми прийшли під Іванівку, то надіялися, що прийде тут до завзятої боротьби, бо Ляхи будуть старатись за всяку ціну вдержати Теребовлю. А горби коло села Іванівки обсадили Поляки, бо це був ключ до міста Теребовлі, і тому на цьому відтинку згромадили більшу силу до оборони.

Цілий курінь розложився на полевій дорозі недалеко села Іванівки. Стрільці умучені довгим маршом, кожний, де стояв, там положився відпочивати. Одначе не знав ніхто, на як довго. Одні зараз заснули, другі знова снували думки про те, що робиться в їхніх родинних селах, які найшлися під ляцьким наїздником. Вони бажали одної хвилини летіти наперед і освободити рідний край від ляцької здичілої орди, яка при помочи Франції наїхала на нашу землю. В тому часі в ночі була захована як найбільша осторожність. Ніхто зі стрільців не запалив навіть сиґаретки, щоби світлом себе не зрадити. Команданти сотень враз з комендантом куріня зовсім не відпочивали, а скрившись за горбком, укладали плян до наступу, який мав відбутися рано.

Досвіта около 2 години приїхали вже кухні і стрільці зараз забрали вечеру і снідання. За хвилю команданти сотень зарядили збірку і наказали кожній сотні в иншому напрямі посуватися гусаком наперед під ворожі позиції. 2. сотня посунулась під заслоною ночи майже на кількадесять кроків під польські с[...]пи і розпустилась в лінії, ожидаючи години пятої, в котрій то годині мав бути наступ цілого куріня на Поляків. Около години 5, коли показались перші лучі сонця і освітили широку долину, на якій був наш курінь, почався загальний рух. Цілий курінь кинувся наперед. Поляки були на горбках добре обкопані і мали подостатком французських машинових крісів і відперли наш наступ. Наш курінь при великій перевазі Ляшні як також задля невідповідного терену мусів цофнутись до поблизького села по дво-годиннім завзятім бою. При тім ми стратили кілька убитих і ранених, як також був ранений командант 3 сотні і то смертельно. В поблизькому селі, куди ми відступили, місцева людність в паніці втікала до лісів, боячися Ляшні, бо кілька днів перед тим Ляшня страшно мучила цивільних громадян. Небаром зібрався цілий курінь і скрився на поблизьку стацію, яку Поляки безустанно обстрілювали з гармат.

Перед вечером знова XI курінь пішов в наступ на вороги. Поляки відкрили на наступаючих стрільців сильний огонь з машинових крісів і гармат. Одначе по годинним завзятім бою Ляшня не видержала наступу стрільців, а на стрімголов втікала під слоною вечера в напрямі Теребовлі. Стрільці наші кинулись і наступали на пяти розполошеної Ляшні. По дорозі стрічали Стрільці своїх товаришів, котрі лежали вже неживі з ранньої битви і котрі були майже до непізнання бо мали всі розтріскані голови від ударів. Це були ранені стрільці в раннішнім наступі, а в часі відступу не вдалось всіх ранених забрати. Тому розюшені Ляхи всіх наших ранених стрільців подобивали прикладами від крісів і майже кожному розчерепили голову. Цей нечуваний варварський поступ Ляшні страшно поділав на стрільців. Вони прямо летіли за Ляшнею, щоб відімститись за убитих Стрільців. Тут слід пригадати, що в часах австрійсько-російської війни на австрійському фронті була одна дивізія Турків (магомедан) в околиці Рогатина. Ці Турки, коли злапали до неволі ранених Москалів, то ніколи не знущались над обеззброєними. Це були бісурмани з Азії, але поводились з раненими Москалями як кождий культурний нарід. А Ляхи, ці „культурники зі заходу", більше знущались над нашими раненими або полоненими ніж татарська орда в давних часах. Вже около півночі наші Стрільці з XI куріня з повним запалом входили до міста Теребовлі. Наліво Теребовлі вже клекотіли скорострільи. Це був X курінь стрільців, який вже обходив Ляхів з заду. Около години 12 в ночі вже цілий XI курінь з піснею на устах кольонами ввійшов до Теребовлі.

В місті дика Ляшня запалила кілька будинків хіба на це, щоби було видко втікати. Рівнож в місті лишили малий шпиталь з раненими, бо вже не мали часу забрати, бо Стрільці на пяти наступали. Сотня за сотнею маширували дальше, зовсім не зупиняючись в місті ні на хвилину. Жителі міста поховались, одначе коли почули вже українську пісню в місті, всі виходили і радувались, що знова вернули українські війська. Хотяй була ніч, то деякі виносили хліб і молоко для Стрільців і зі сльозами в очах витали своїх Стрільців. Рівнож говорили, як ляцька орда на голову втікала і кричала „же то большевіци ідом".

Ранішне сонце освітило вже вільну і свобідну від ляцького наїздника Теребовлю, а XI курінь вже був у поході на Тернопіль.

Юліян Баранюк
з Гартфорд, Конн.

В. Кедровський.

1917 РІК.

(198)

Один з мого конвою пішов до канцелярії штабу, щоби там зясувати, що далі робити зо мною, а я тимчасом роздивлявся всьому, що робиться навкруги, та примічав, на всякий випадок, де і що стоїть. Тут мені в око впав скоростріл, що сиротою стояв біля дверей у цій величезній кімнаті-салі. Це було помешкання якогось клюбу „Касіно", що складалося з величезної салі у партері й декількох малих кімнаток по краях, та такої-ж салі й кімнат у підвальному поверсі, куди вів лише один вхід. Всі козаки містилися у підвальному поверсі, а на верху лише були ті, що кудись йшли, чи приходили, або мали діло до канцелярії, яка була у маленькій кімнатці вкуту салі, біля „уборних".

У мене зявилася думка, що коли кинутися до скоростріла і відкрити з нього вогонь, то все те, що буде на вулиці біля помешкання, разом з вартовим, утіче з переляку, а тих, що будуть у салі, в десять секунд можна пересікти; тіж, що сидять у підвальнім поверсі, звичайно, носа не висунуть. Отже, зробивши такий алярм, можна втікти. Така думка нарешті зафіксувалася в голові, як плян на майбутнє, на всякий випадок, і в ній я начебто знайшов вихід зі свого не дуже приємного становища.

Виявилося, що канцелярія не знала, що зо мною робити, а тому покищо вирішено було посадити мене між иншими.

Я опинився у підвальнім поверсі, в малесенькій кімнатці, серед ріжного клюбного мотлоху, в товаристві не меньш як двох десятків арештованих, як казали, большевиків.

Потрохи моє око привикло до сутіні і я розглядів, а потім почув, побачив і був увесь час арешту свідком такої жахливої картини, що помимо волі зявилася думка, благословляюча той час мого арешту, який визволив мене від співучасти в тому страшному злочині, який творили ті, що стали на оборону святої національної ідеї.

Я розглядів в цій кімнатці калюжі крови на її кафельній долівці, на стінах плями крови й почорнівші шматочки мізку. В одному кутку під якимись старими декораціями валявся труп розстріляного, а майже всі, що сиділи разом зі мною, були страшенно побиті й покалічені.

Скоро побачив і головного орґанізатора та виконавця цього страшного злочину. Зявився він до нас з величезним револьвером „парабелюм" в руках із двома другими за поясом, та з французькими ґранатами зпереду в парусиновій патронній сумці. При боці в нього бовталася величезна шаблюка. Сама постать, вираз очей, налитих кровю, чомусь засукані рукави й плями крови на одежі творили з нього закінчений тип ката страшних історичних часів.

Він увійшов у помешкання, а скорше влетів з лайкою, але тут вартовий, що стояв у середині кімнати, спинив його і, щось сказавши йому, показав у мій бік. Кравченко (таке його назвиско, бувший арсенальський робітник) глянув злісно на мене, блиснув страшними очима й негайно вийшов за двері*).

Арештовані почали висловлювати ріжні здогадки, чому він в цей прихід нікого не бив і не застрілив. Більшість гадала, що це на гірше. Тут я почув оповідання одного з них про те, як „цією компанією", так він назвав Вільне Козацтво, в цій кімнаті був застрілений свій-же, помилково арештований, козак-Українець, у якого пізніше найшли папери, які свідчили, що він їхав з донесенням від Богданівського полку до штабу командуючого фронтом. Били його страшенно, не даючи вимовити жадного слова й нарешті розстріляли, а коли виявилось, що це була помилка, то не дуже й жалували.

Я сидів і не міг підвести своїх очей, не міг, бо боявся, щоби мій зір не стрнувся з цими нещасними жертвами страшного пяного садистичного насильства розбійників, що наділи на себе тоґу борців за наше національне визволення. Це страшне „ісчадіє ада", виплодила без потреби поршіяда своїми злочинними інтриґами. Було соромно, соромно без кінця й болюче до сліз за себе, за нашу ідею боротьби за національне визволення, яку тоді осміяли й розтлили наші-ж інтриґани...

Хоч би ці арештовані не знали, хто я хоч би я від них пішов, таким же як і вони самі, такою-ж жертвою грубого, безцільного насильства темних сил. Мозок вертіли слова з поеми Т. Шевченка „Гайдамаких":

Бодай не дивитись, бодай не казати!
Бо за людей сором, бо серце болить...
Люде зібрались волю боронить!
Боронять, прокляті!..

Пройшло години півтораді. Знову заходить Кравченко, цей тип пяного садиста. Підходить до мене й наскільки може спокійно просить іти за ним.

— Ага, — промайнула у мене думка, — нарешті!... І перед очима релефно вималювався той скоростріл, що я бачив при вході у верхню салю... Ні, не на верх, а в другу, бічну кімнату відчиняють двері.

Не встиг я що небудь подумати, як побачив там своїх товаришів по Ц. К. партії і Центр. Раді, почувши одночасно викрики: — Ти тут?! Ти ще живий!?...

Я опинився серед тих, що М. Ковенко арештував у помешканню Центральної Ради підчас засідання фракції С.-Р.: М. Полоза, Г. Михайличенка, Б. О. Зарудного, Г. Ткаля, С. Бачинського, О. Приходька, Сіверо-Одоєвського й О. Шумського.

Тут мов гарячим промінням пронизало мій мозок, мою істоту остаточне переконання, що арешт мій не помилка, не самоправство М. Ковенка, ні, й тисячу разів ні... Сталося щось страшне, навіть таке страшне, таке дике, що й не обхопиш відразу. Ясно тільки те, що українська демократія, скорше якийсь гурток її, або декілька осіб, з незрозумілою для мене психольоґією завдали важкий удар самим собі, всій демократії, єдности її національного фронту й одинокому орґанізуючому свому осередкови, Центральній Раді.

Так, революційний парлямент, Центральна Рада, цим знищений, зірваний нами самими. Кінчимо все. Авторитет Центральної Ради, що й так, під ударами большевицької аґітації, був уже захитаний, тепер по великому схилі катастрофічно покотився вниз. Ті, що нас, своїх товаришів з парляменту, вкинули сюди в льох, віддали нас на ласку невідповідального натовпу, ті, що ввели в парлямент грубу, брутальну озброєну юрбу й порушили недоторканість його членів, зрубали той сук, на якому самі сиділи. Тепер вони з нами летять в страшну прірву свавільства та анархії. Вони свідомо, чи несвідомо, піддавшись свідомій, чи несвідомій помилці одного з своїх членів, вчинили злочин і нібито, запобігаючи злочинови других, самі доконали його та зруйнували власними руками український парлямент.

(Дальше буде)

*) Цей Кравченко у березні місяці 1922 р. убитий у Київі Українцями-учнями, коли він увірвався на одно конспіративне їх зібрання, як заступник голови Київської Губерніяльної Чека, де-був найлютійшим катом.

ГОЛОСИ ЧИТАЧІВ

ГАЛАЙКОВИ СПРАВЛЯЮТЬ ВЕЛИКУ ОВАЦІЮ.

Місцева обурнська газета переповнена відомостями про Стефана Галайка, що повернув з Олімпійських ігрищ. Тисячі людей витало його, сотки автомобілів обступили дорогу, ціле місто радувалося і радісно витало свого борця.

Опис привіту займає в часописі „The Oburn Citizen" цілі сторони, а крім того поміщено редакційну статтю того змісту:

HALAIKO'S WELCOME.

It is a tribute of which anyone may be proud when one's home city turns out with the enthusiasm shown last night when Auburn received Stephen Halaiko, the young athlete whose quiet but phenomenal rise in amateur sport won him the highest place among Yankee boxers in his classification in the Olympic championships.

So far as the people here are concerned "Steve" is the world's champion amateur boxer in the light weight class, and they received him with as much joy as if the had received it from the spectators in these much discussed contests.

Every sort of citizen crowded eagerly to congratulate the modest young man, and it is in his fine personality that much of the interest in him originated.

Boxing, in itself, is a sport that has hitherto attracted the interest only of the fanatics (fans) who enjoy a good „go" between husky youths; but in recent years its valuable qualities have been demonstrated more and more by exponents who have brought it into favor with many conservative persons.

It is when young man like Halaiko take commanding place in the sport that all classes and conditions of society show their interest, and lend encouragement to an art that is as old as the Olympic games themselves, and that now takes a higher place in popular estimation than it has held for many generations.

Auburn is rightfully proud of Halaiko, who even at this early stage of his career, has done much to elevate the sport.

З УКРАЇНСЬКОГО ЖИТТЯ В АМЕРИЦІ.

ЩИКАҐО, ІЛЛ.

Діточа прогулька.

Дня 26. серпня с. р. заряд школи при демократичній Січи ім. Дорошенка на Савт Сайд (за Вестерн ул.) урядив прогульку для дітей далеко в лісі (Форест Презерв городі). Там були всілякого рода забави, перегони й атлетичні змагання. Родичі з сего були дуже задоволені і любувалися своїми дітьми. А було їх споре число, хоть дорога не близька. І родичі самі гарно по товариськи забавилися на свіжім воздусі. Се перший раз влаштовано в Шикаґо того рода пікнік, де не було пиятики, а були культурні забави дідей. Не забули тут і на рідний край і зібрано при діточих змаганнях $5.00, які переслав заряд школи до Обеднання на Рідну Школу в рідному краю. Хоть мала се сума, а щира. Зарядови школи належиться признання за гарне ведення школи і за працю біля сего українського цвіту, з котрого виросте здорове і гарне українське покоління — будучність нашого народу в Америці. Честь і родичам, що розуміють значінне своєї рідної української школи.

Присутний.

—o—

НЮ ЙОРК, Н. Й.

Звіт Української Народної Школи.

Минув щасливо рік, як українська школа при 14. улиці серед найтяжчих обставин поборола всі перешкоди, розвинулася й іде сміло розпочинати науку з новим шкільним роком. Незабаром шкільний дзвін покличе дітвору до школи. Вписи дітей відбудуться в днях 6—7—8 вересня від год. 6—8 вечером в галі при 136 Ст 14 улиця. Буде записувати учитель п. Стеткевич.

Ми певні, що родичі, котрі дорожать українським іменем і будучністю нашого народа і своїми власними дітьми, приведуть своїх діточок громадно до своєї рідної школи. В звязку з тим подаємо, що за минулий рік було з оплат родичів, підприємств, коляди і добровільних жертв загального доходу $1,417, а загальний розхід на оплату учителів, інвентар, друки, видатки на пікнік і другі виносив $1,393.92.

В касі остає $23,08. Галю на шкільну науку відступала Українська Православна Громада даром, за що уряд складає їй щиру подяку.

ЗА УРЯД ШКОЛИ:

М. Жуковський, предс.; **І. Хитрик,** кас.; **М. Гула,** секр. фін.; **В. Дроботій,** секр. рек.

—o—

ЕЛИЗАБЕТ, Н. ДЖ.

До Лемків в Америці.

Навкучилося вже Лемкам в Америці слухати за всі звірства, які роблять Ляхи в старім краю.

Дотепер очікували нового „ізбавителя", що він прийде і визволить їх з неволі. Та переконалися, що не йде ніякий „визволитель", і тому самі взялися до роботи, щоби помогти своїм братям в старім краю витревати в боротьбі з лютим ворогом.

Лемки в Америці закладають тепер лемківські комітети, збирають жертви й посилають до краю.

Так і в Елизабет, Н. Дж., засновано комітет, урядниками котрого вибрано: гр. К. Качуряка на предсідателя, гр. М. Заканича на касієра й гр. Ю. Ціцілу на секретаря.

Комітет цей за час свого істнування поступив досить добре. Правда, що спільними силами з головним, тимчасовим комітетом, при помочи богатьох свідомих Лемків-Українців, що все радо дають на народні ціли (на жаль, не можу подати їх імен, бо їх всіх не знаю, за що мені вибачать) зроблено в нас гарну роботу. Можу навести лише тих, що брали участь, а це: Гр. Гавловський, Іван Павлик, Володимир Малиняк, Василь Трега, Василь Валяк (з Линден, Н. Дж.).

Звідомлення зі збірок і концертів були оголошені вже в „Свободі". За це згадувати не буду. Найліпшим доказом буде посвідка за висилку грошей через „Обеднання". Ми вислали до „Обеднання" $318.95 (вже разом з Пасейком, Н. Дж.).

Суму цю розділено так: на бурсу в Новім Санчи $100.00; на бурсу в Сяноці $100.00; на Народний Дім в Сяноці $100.00. — Разом $300.00.

Решта хай буде на початок осібного конта „Допомоги Лемківщині" при „Обеднанню", в надії, що конто це буде постепенно зростати й всі Лемки, посилаючи гроші до краю на Лемківщину, хай відсилають до „Обеднання" на те конто.

Якби так поступили Лемки в усій Америці, по всіх місцевостях, то ми не мусілиб так мучитися і співати „Еще Польска не зґінєнла", як наші братя мусять співати на нашій Лемківщині, але мали би ми своїх учителів, своїх проводирів, і на своїй мові спivалиб ми свої рідні пісні! Якби кождий Лемко дав одного доляра на рік, то ми малиб бурси в кождому повітовому місточкови на Лемківщині!

Ануж до роботи й покажім, що не спимо, що нас обходить народня справа наших братів у старім краю.

Берім собі приклад з других народів!

Вірмо в свої сили!

Ми, як закладали свій комітет, то побоювались, що справа не піде, що нічого не зробимо. Всі руками помахували на кас, що шкода часу й труду, — але ми на це не звертали уваги й доконали свойого!

За комітет в Елизабет, Н. Дж.:

К. Качуряк, предс.;
Ю. Ціціла, секр.;
М. Заканич, касієр.

НЕЩАСНА ЛЮБОВ 15-ЛІТНЬОГО ХЛОПЦЯ.

До заведення для божевільних на Кульпаркові перевезено з Тернополи 15-літнього гімназійного учня Г. Бараша. Перебуваючи в Криниці, пізнав він гарну Румунку, яку полюбив до безтями, не добув однак взаїмности й це вплинуло на нього так пригноблююче, що вкінці попав у божевіля.

СТРАШНИЙ ОПИС ВИБУХУ ВЕЗУВІЯ.

Як згинув Пліній, мученик науки в 79. році після Хр.

Опис вибуху Везувія заховався нам по Плінію Молодшім у листі до історика Тацита. Вуйко його, славний латинський природник Пліній Старший (по якім остала нам „Історія природи" у 37 книгах), стався мучеником науки. Він хотів із близька приглянутися вибухові Везувія і його вдушили гази, що добувалися з вулькану. Плінієві було тоді 56 літ.

Пліній Молодий пише:

Мій вуйко був у Місені, де проводив фльотою. Дня 23. серпня (79-го року після Хр.) коли першої год. пополудні, як передрімався трохи та випив, як звичайно, склянку свіжої води, лежав на ліжку занятий наукою. Тут моя мати звійшла у його кімнату та сказала, що на небі видно дуже велику хмару і дуже дивну. Пліній встав і почав приглядатися явищу. Але з причини великої віддалі не міг пізнати, що хмара підносилася зпонад Везувія. Подобала на сосну, мала зовсім такий самий вершок і ніби галуззя. Видно підземний вихор вихопив її та вдержував у воздусі. Барва її була на переміну біла, чорна, то знову ріжна, відповідно до того, як хмара, а радше клуби диму, були повні камінчиків або попелу.

Вуйко счудувався. Йому здавалося, що це явище варта оглянути з близька. Приготовив чимскорше ґалеру — прикликав мене та спитав, чи не хочу йти з ним. Я волів лишитися при науці. Тому він вийшов сам, забрав свої табличкі до писання та всів на ґалеру.

Я тимчасом сидів над наукою, потім викупався, поклався, але не міг уснути. Землетрус, що від кількох днів непокоїв околичні села і міста, зростав що хвилі. Я встав, щоби збудити маму, а вона рівночасно ввійшла до моєї кімнати і хотіла мене збудити.

Ми зійшли на подвіря і посідали. Я не хотів тратити часу, казав принести собі „Тита-Лівія" (історія Риму) і читав, роздумував, робив витяги, наче у кімнаті. Чи то наслідком призвичаєння, чи наслідком нерозваги — не знаю. Я був такий молодий! По хвилі прийшов один із приятелів мого вуйка, що приїхав до нього з Еспанії в гостину. Став докоряти моїй матері за її дивний спокій а мені за рівнодушність. Я не відривав очей від книжки — тимчасом дім хитався так, що ми постановили покинути Місену. Переляканий народ побіг за нами, бо трівога наслідує часом проворність.

Як ми вийшли з міста, задержалися: Нове явище! новий жах! Беріг, що поширювався щораз більше, вкритий був рибами, що полишилися без води з причини відпливу. При цьому земля що хвилі дріжала наче в судорогах і далеко відтручувала від себе хвилі бурхливого моря. Тимчасом перед нами наближалася наче від границь овиду чорна хмара, перемішана притемненим полумям. Полумя роздиралося що хвилі та бухало наче широкі стяжки лискавки.

Тоді вуйків приятель надбіг спішно: „Рятуйтеся — сказав — то приказ вашого вуйка, коли жиє, а остання його воля, коли згинув!"

— Не знаємо, що діється з Плінієм — відповіли ми — тож як можемо думати про себе!

По тих словах Еспанець зараз відійшов.

За кілька хвиль хмара відірвалася від неба і покрила море. Заслонила нам Капрею і ріг Місени.

— Втікай, любий сину! — сказала моя мати — втікай, ти повинен і можеш, бо ти молодий. Я стара і тілoвита, щоби не статися причиною твоєї смерти, вмру щаслива!

— Ні, мамо! Без вас нема для мене ратунку!

І я взяв маму за руку та потягнув за собою.

— Ах, сину! — сказала з плачем — я припізнюю твою втечу!

Попіл став був уже падати. Відвертаю голову, густий дим, наче потік, що заливає землю, здогоняв нас.

— Мамо, зійдім із дороги, товпа втікаючих удушить нас у темноті.

Ледви ми зійшли з дороги, зробилася ніч і то ніч як найтемніша. Було чути лише плач жінок, зойк дітей і крик мущин. Серед плачу передиралися з ріжним степенем болю ті лише слова: „Тату мій! сину мій! моя жінко!" Люди пізнавалися лише по голосі. Одні плакали над своєю долею, інші своїх рідних. Одні взивали богів, інші перестали вірити в них. Богато навіть взивало смерть, проти смерти. Здавалося, що разом із світом окутує нас ніч, яка вже не мине ніколи. А серед того всього якіж зловіщі ворожби, оповідання, які уроєні побоювання! Переляк заперечував усьо і вірив усьому!

Нараз якийсь блеск продирає хмару темряви — одначе меншає, гасне, настає ніч двічи чорніша, а з ночею опадає дощ попелу і град каміння. Ми мусіли що хвилі приставати, щоби обтріпати одяг. Чи маю признатися? Підчас тої жахливої сцени не видерлася з моїх грудей найменша скарга. Мене вспокоювала думка, що вмру, бо вмирає весь світ.

Вкінці ця чорна пара стала розходитися і зникла. Показався день, навіть і сонце, але притемнене, жовте, наче підчас затьми. Щож показалося тоді нашим очам ще не певним, що не могли ще добре розріжнити предметів? Цілу землю вкривав попіл, наче зимою сніг. Дороги ні сліду. Люде шукають Місени. Знаходять, вертають, бо всі кинули її. Небаром потім дістали ми вістку про мойого вуйка. На жаль! мали оправдану причину боятися за нього.

Я згадував уже, що він як покинув нас у Месіні, сів на ґалеру. Казав плисти в напрямі Ретини й інших загрожених осель. Усі з них утікали — він наближався. Серед переполоху вдивлявся пильно у хмару. Досліджував усі її явища і відповідно до того диктував писареві свої спостереження. Та вже густий, горячий попіл засипав ґалеру, вже каміння падало довкола, вже береги були повні насипів. Пліній вагався, чи вертати, чи вийти на сушу. Щастя сприяє відвазі! — сказав — заверніть до Помпоняна. Помпонян був у Стабії, мій вуйко застав його дріжучого із жаху. Обняв його, додав йому відваги та, щоби вспокоїти приятеля власним спокоєм, попросив купелі. Потім сів при столі та вечеряв весело або бодай (що також доказувало сильний характер) удавав веселого.

Тимчасом у глибині темряви Везувій розчервонівся з усіх боків.

— То пожежа покинутих сіл — говорив Пліній до товпи, що бажав її успокоїти.

Опісля поклався і заснув. Спав твердо, аж тут попіл став заповняти подвіря, затарасовував усі входи. Побігли до Плінія, щоби збудити його. Встав, пішов до Помпоняна та нараджуватися з ним, що мають діяти: чи лишитися в дома, чи втікати? Коли лишаться, то як рятуватися перед пропастю, що отвирається в землі? Коли втечуть, то чим заслонитися перед опадаючим камінням? Рішилися втікати. Народ утікає, бо боїться; Пліній тому, бо так каже йому здоровий розум.

Вибігли з міста, а для безпеки понакривали собі голови подушками. В інших сторонах показувався вже день, але там була ще ніч страшна. Освічувало її лише полумя, що продиралося крізь хмару. Вуйко хотів підійти до берега, хоч море було схвильоване. Зійшов, казав розтягнути сукно і поклався.

Нарав заблестів горіючий потік, який попередив сильний запах сірки. Всі втекли, як могли найдалі. Пліній підвівся при помочі двох невільників, але зараз упав удушений сіркою — і згинув.

Др. В. Клодницький.

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВІЙ ДЕРЖАВНОЇ ДУМКИ

(Передрук заборонений).

(7)

(Продовження).

Повторити годиться ще раз, що всі в державі мають права, і бідні та необразовані, бо всі громадяне повинні мати свідомість*), що вони є співгорожанами даної держави.

Дальше ставляє Аристотель заложення, що дехто в державі може такою державною мудрістю визначатись, що він перевисшає всіх инших громадян. В даному случаю оправдує Аристотель монархію (виборну монархію), а зглядно, консеквентно з повисшими виводами, й аристократію. Колиб того рода людий нарід не бажав собі мати, то їх можнаб на підставі закона (остракізмос) вигнати з краю. Таким „судом черепків" вигнано з краю Аристида в V ст. перед Христом.

IV-та книга.

В цій книзі зясовує Аристотель поділ функцій в державі, себто пояснює, яку саме владу повинна мати добре зорганізована держава. Після розуміння Аристотеля, добре розвинена держава мусить мати троякого рода владу, с. зн., що функції в державі мусять бути розділені на три галузи. І так: 1-ою галузею державної влади є **суверенні функції.** До суверенних функцій в державі належить: а) виповідження війни, б) заключення мира, в) заключування державних договорів, г) заключування державних союзів, ґ) затверджування або анульовання кари смерти та вкінці д) контроля над найвисшими державними урядниками.

Наведені **суверенні функції** повинен виконувати нарід, зібраний на всенародних зборах, бо лише нарід в демократичній державі може бути творцем і виконавцем таких важних актів, як війна, мир, союз і т. п.

Другою галузею державної влади є так звані **правительственні або адміністраційні функції.**

Третою галузею державної влади є судейські функції.

Так правительственні, як і судейські функції виконують виборні урядовці, яких вибирає зпоміж себе сам горожанин — нарід.

Нарід у добре зорґанізованій державі є поділений на кляси і кожна кляса в міру того, скільки вона поносить державних тягарів (військова служба, висота податків), стільки вона має права при виборі державних урядовців.

В четвертій книзі „Політики" Аристотель розводиться над економічною силою громадян і приходить до заключення, що **держава повинна опиратися на масі середно заможних громадян.** Чом? Надмірно богаті громадяне, дорвавшись до керми державної (через вибір, очевидно), можуть занадто розпаношитись і можуть легковажити собі біднійших від себе, словом, можуть надуживати переданої їм влади (правительственної, адміністраційної та судейської).

Рівнож держава не повинна опиратися на бідноті, бо біднота визначається завистю та байдужністю до державних інтересів.

Держава повинна опиратися на широких верствах середнозаможного селянства. Рільники є звичайно консервативні і вони не похопні до наглих змін у державі і тому держава, оперта на сеселянстві, має ґарантію своєї довготревалости і сили.

Аристотель добачує рівнож, що так багатня, як і пролетаріят можуть переформувати устрій держави в тому напрямі, щоби держава служила лише інтересам одніської кляси. Цей стан в державі є анормальний і кривдячий інші кляси. Цього, на думку Аристотеля, в державі не повинно бути. Надмірний зріст багатні треба законом ґамувати. Пролетаріят повинна держава при помочи реформ економічно двигати і ставляти його в красші економічні условини, щоби в той спосіб з пролетаріяту сотворити середно-заможну верству в суспільности.

V-та книга „Політики".

В тій книзі аналізує дальше Аристотель економічне положення суспільних верств і обговорює нестійність державної допомоги пролетаріятови (в грошах чи в натураліях — збіжу із державних магазинів). Через того рода підмогу приучується бідний елємент в державі до лінивства і безпідприємчивости. Розумна держава повинна розумно помагати бідним. Їм треба дати варстат праці — ріллю або сталий заробіток в державних підприємствах. В пятій книзі доказує Аристотель, що всі уряди в державі повинні бути лише почесними, а ніколи платними урядами, бо громадяне будуть ради громадянських почестий, а не ради наживи занимати державні посади.

Від самого початку „Політики" аж до сього місця Аристотель є приклонником республики і то демократичної республики. Нараз в 5. книзі Аристотелевої політики ми стрічаємо розділ про монархію — іменно, в який спосіб монарх може вдержатись на престолі. Аристотель неначе подає монархови пораду, як держатись на престолі. Це місце зовсім незрозуміле і дивне для державовідання тому, бо, як висше сказано, Аристотель в усіх своїх попередних розумованнях був республиканцем-демократом.

Тепер торкнімся порад монархови, які менш-більш ось так звучать: „Монархи мусять (щоб удержатись при владі) усувати всіх, хто їм не на руку. Аристократів, якіб посміли заняти престіл, треба позбутись. Монарх повинен мати шпіонів. Бодай про людське око монарх повинен бути справедливий. Він повинен охороняти релігію. Почестями повинен монарх сам особисто наділяти своїх підданих, щоб в той спосіб їх зеднувати собі. Натомісць монарх не повинен видавати ніяких засудів. Це повинні робити урядовці, щоб ненависть засуджених і покараних на урядовців спадала. Дальше, монарх повинен на свій двір стягати аристократів, жадних забав і почестей. Вкінці володар повинен дбати про прикраси і величавість міст — словом, так хитро поступати, щоб загал добачував в реґентові усіблення добра для народа і держави. Наведене місце є найслабшим в політиці Аристотеля.

При кінці 5-ої книги Аристотель зупиняється над вихованням молодежі і підкреслює, що громадяне мусять бути виховані в патріотичному дусі. — Відповідно до величини держави, каже дальше Аристотель, є загарантована стійність і державна форма. — Велика держава силою обставин стає монархією, бо в ній демократичним ладом правити не можна.

Це розумовання Аристотеля так треба собі пояснювати: В час Аристотеля грецькі держави були маленькі. В маленькій державці можуть всі громадяне збиратись у столиці і безпосередно творити закони та виконувати суверенні функції. Це була безпосередна демократія. В даний час парляменту (заступника народа і творця законів) ще не було і тому Аристотель уявляв собі, що великою державою може правити лише монарх.

Торкнувшися монархії, Аристотель намагається пояснити причини, викликаючі зміни державних конституцій. Головною причиною перемін устроїв держави та переворотів є негодовання поміж клясами суспільности. Тому то Аристотель радить, щоби клясові антаґонізми злагоджувати і не допускати до клясових конфліктів.

Пяту книгу закінчує Аристотель аналізуванням фільософічно-правничих проблем, іменно: **чи держава,** в якій насильно (через переворот) змінено устрій (конституцію), є тою самою, чи може цілком іншою, новою державою?

Цю квестію висуває Аристотель тому, щоби здати собі справу з того, **чи нове правительство відповідає за зобовязання (пр. борги), попереднього правительства?**

Аристотель бере під розваґу характеристичну черту держави **(змагання до довговічности)** і доказує, що зі зміною форми держави держава не перестає істнувати і тому всякі зобовязання правнодержавного характеру старого правительства нове правительство мусить виконати (пр. заплатити борги).

Це питання т. зв. теорії ідентичности, зглядно сукцесійности держави і по сьогоднішний день не зійшло з політичної арени. Від Радянського Союза домагається прим. Англія і Франція заплачення боргів, зроблених царською Росією.

(Далі буде).

*) Про свідомість співгорожан, що вони є дійсними горожанами, котрі мають права і обовязки, котрі мають старатися удержувати державу при житті, говорить теперішний німецький учений Тишка у своїому творі „Finanzwissenschaft", розділ „безпосередні податки".

ТЮТЮН.

Тютюн, легкий, невинний брат опія і гашиша, то сила, світова сила. Біля нього заняті цілі армії робітників, половини народів. Річно переробляється богато тисячів кільограмів тютюну на всьому світі. Прогібіцію виповіджено алькоголеви, але тютюнови покищо ні, хоч і тютюн має фантастичних противників, виказує ріжне зло, що є наслідком курення. Приміром статистично доказують, що грудна клітка курців є вузша від грудної клітки тих, що не курять. А що тютюн представляє силу, то проти нього і в його обороні ведено війну, аж вкінці синій тютюновий дим оповив усі краї. А де він зявився вперше? На Сході? Так, Китайці, східні народи курили вже в старину. Але Европейці навчилися курити від Індіянів. Ріжна доля судилася тютюнови на протязі століть, аж вкінці папа видав едикт, яким позволяв курити. Колюмб, можна сказати, відкрив тютюн: Індіяне подали йому тютюн у „люльці мира". Але Колюмб приніс до Европи лише вістку про тютюн. Еспанці потребували пів століття, щоби побороти своє недовіря, заки позволили, щоби „Азкети продали їм огню". З Португалії примандрував тютюн до Франції. Французький посол у Португалії **Ніко (Nicot)** прислав у 1560-ім році листки тютюну і від нього пішла назва „нікотина". Ніко не знав іще, що листки ті можна курити. Але він знав, що Індіяне витягали есенцію з тих листків і нею затроювали стріли та що жували листки тютюну проти жолудкових недуг. І Ніко поручав тютюн для виробу ліків і пігулок. А незадовго королівський двір набавився так страшних болів жолудка. Але незабаром курила вже і Франція. Зачалась війна проти тютюну. Одна сторона весело пускала індіянський дим, инша кидала проклони проти чортівського зілля. І колись давно наші предки таксамо сердилися на своїх синів за курення тютюну, як один англійський дослідник обурювався, коли побачив, що Готентоти курять гній зпід слонів. Війна поширювалась. Курців прозивали дітьми сатани. Противники в XVI. і XVII. столітті відхрещувалися тричі від тютюну. А Росія була в тій боротьбі найжорстокіша: цар видав у 1634. році указ, на основі якого курцям втинано носи і так опоганених вислано на Сибір. Поети писали насмішливі вірші про тютюн і курців. І так в однім такім вірші „поет" насміхається, що тютюн так перечищує, що виходить попри все инше піт, мозок і т. д. Видно, що тодішній тютюн не дуже ріжнився від рабарбару. Ще в 1675. році противники тютюну довели до того, що в Берні (у Швайцарії) отворено „chambre du tabac", себто установу для накладання кар за курення тютюну. Всетаки вязниця, різки і т. д. були даремні. Англійський король Яків І. написав „Місокапнуса" („Ненависника тютюну"), а у відповідь один Єзуїт написав „Antimisocapnus-а". Взагалі духовники любили тютюн. Коли англійський єпископ Филип Брукс увійшов до палати королеви з закуреним цигаром, один лицар звернув йому увагу, що в палаті заборонено курити. Епископ вийшов до сіней. Лицар за ним. Епископ у розпуці зняв накривку з вазана (коминка), встромив там голову і пускав дим, бо думав, що то вже чейже відповідне місце для диму. Коли читаємо такі вісти про боротьбу з тютюном, то тим дивнішими виглядають нам слова одної жінки, яка в „Кодексі обичаїв" з 1715. року каже, що „чесна жінка без власної шкоди для своєї слави, часом при каві може закурити собі люльочку, а навіть повинна". В тих часах гостинницю загально називали „курильнею", („табажі"). Продавці захвалювали свої тютюнові вироби віршами Так як досі всі власти чули найбільшу відразу для тютюну і поборювали курення, так тепер зачалось противне. Папський уряд у 1851. році видав розпорядок, що не слід боронити курити тютюн. Поширювання документів проти тютюну карано арештом не менше як три роки! Наполеон Великий і пруський король Фридрих Великий були пристрасними курцями до самої смерти. Заховався такий документ-просьба до Наполеона: „Сир, я одержав дві дуже тяжкі рани. Вони є окрасою мого життя: одна рана на лівій нозі, а друга рана то Ваграм. На основі тих документів осміляюся найпокірніше просити о крамницю тютюну, за що буду до смерти вдячний. Жан Паро, бувший гвардійський капраль". Фридрих Великий нюхав так дуже табаку, що йому на поготівлі мусіли стояти табакирки на ґзимсах і коминках його палати. Раз Фридрих В. побачив, що один слуга взяв собі з приготовленої табакирки табаки на один нюх. „Принеси мені табакирку", — приказав король. „Чи ти також любиш табаку?" Переляканий слуга, загикуючись, признався. „То візьми собі її, бо для двох вона за мала". На замітку, що тютюн є ворогом людей, Вольтер (французький фільософ) відповів: „Абож у святому письмі не сказано: Любіть ваших ворогів"?"

Він уже пив.

— Коли хочете, щоби ваш ніс утратив червоність, мусите перестати пити вино, а замісць того цілий один рік пити молоко.

— Ах, що ви мені радите, та я молоко пив уже не рік, але цілі два роки!

— Коли?

— Перші два роки, як мене моя мати на світ породила.

ЧИ МЕРТВОГО МОЖНА ОЖИВИТИ?

Науковий хемічно-фармацевтичний інститут при Вищій Нар.-господарській раді у Москві від довшого часу проводить досліди в ділянці заразливих недуг. Інститут цей перевів ряд досвідів, що часто виходять поза межі програми праць тої інституції, а мають велике наукове значіння. І так співробітники того інститута робили досвіди з відтятою від кадовба песячою головою. Голову пса получили з апаратом, до якого влили свіжу кров. Спеціяльною помпою кров впускали до голови і так викликали штучний обіг крови. Вже по хвилі побачили, що мертва голова зачинає приходити до життя. Замкнені передтим повіки почали помалo отвиратися, вуха порушувалися. Ствердили, що і внутрішні органи ділали зовсім нормально. Досвід цей тривав пів години.

Апарат, яким послугувалися при повищім досвіді, складається з артерій, які автоматично управильнюють обіг крови. Завдяки цій автоматичній функції температура крови не опадає. Апарат функціонує дуже докладно, а це є першою і конечною умовиною виконування таких скомплікованих дослідів. Заохочені першим вислідом співробітники інституту постановили виконати инший досвід, а саме **удержати при життю пса, якому передтим виняли серце і легки (легені).** В присутности численних представників московського наукового світа почали цей цікавий досвід. Насамперед **пса приспали, потім виняли йому серце і легені, а рівночасно артерії получили з апаратом, наповненим свіжою кровю.** Вислід був такий, що **захльороформований пес без серця і легенів жив дві години.** Механічний обіг крови і штучне віддихання заступили йому зовсім функції серця і легенів. Весь той час пес давав усякі ознаки життя: його очи реаґували на світло, щоки і кінчини порушалися. Живчик бив під впливом тиснення апарату вельми скоро; виказував на мінуту замісць правильних 80 понад 400 ударів. Слід зазначити, що при цьому досвіді послугувалися двома електормоторами зі силою 0.25 HP. Інститут хоче в найближчому часі перевести ще ряд инших подібних досвідів, які можуть дати цікаві висліди.

ОПЕРАЦІЯ ЧЕРЕЗ РАДІО.

Завдяки співпраці англійського медичного товариства з австралійськими властями лікарська опіка над найбільще відлюдними місцевостями Австралії буде вповні і вистарчаючо зорґанізована. Лікарські амбулянси, що є стаціоновані у найдикіших околицях Австралії, мають до розпорядження шість літаків-лазаретів. Амбулаторії получені телеграфічною і радіофонічною сіткою. Коли хорий візве лікаря, не потребує йому платити, бо лікарів оплачує держава, як і инших своїх урядовців. Найсамітніша оселя в глибині краю має лікарську поміч. Англійські часописи подають подрібний опис орґанізації лікарської помочі в Австралії і при тій нагоді нотують факт операції, переведеної через радіо. Капітан одного англійського корабля, що був на отвертому морі, занедужав ненадійно. Залога вислала у світ радіотелеграми. З іншого корабля, далекого на кілька тисяч миль, надійшла відповідь лікаря, який подав перші вказівки. Кілька хвиль пізніше, коли перша поміч не помогла, лікар із далекого корабля рішився перевести операцію на віддаль. Закликав до відбираючого апарату стюарда і машиніста і подав їм вказівки, як перевести операцію. По великих трудах машиніст і стюард перевели операцію звичайними ножицями, наперед їх дезінфекціонувавши, і капітана врятовано з небезпеки.

Славна акторка Августина Брогам кілька місяців перед смертю не виходила із своєї хати при вул. Ріволі в Парижі. Одного дня відвідав її добрий приятель капітан Тідь. Він геть засапався, як вийшов на гору, до її кімнати.

— Дуже високо мешкаєте! — сказав капітан.

— Що хочете, — усміхнулася з трудом акторка — це одинокий спосіб, яким я іще можу послужитися, щоби людям билися скорше серця.

—o—

Зайве.

— Чи ви це знаєте, що в ночі при возі має бути засвічена ліхтарня? Хочете заплатити кару?

— А навіщож я буду чіпляти до воза ліхтарню, коли моїй кобилі це нічого не поможе, бо вона сліпа на обоє очей.

ДО УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДЯНСТВА В НЮ ЙОРКУ.

Отсим повідомляється українських батьків у Ню Йорку, Н. Й., що вписи дітей до

УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНЬОЇ ШКОЛИ В НЮ ЙОРКУ

відбудуться в галі

УКР. ПРАВОСЛ. ЦЕРКВИ,

334 іст 14. Вул., Ню Йорк, Н. Й. від год. 6 до 8 у вечер, в отсі дні: четвер, пятниця і субота (6, 7 і 8 вересня 1928 р.)

Правильна наука в школі розпічнеться в понеділок (10 вересня б. р.), від год. 5 до 7 у вечір.

ЖЕРТВИ МУЗИКИ.

На віденськім „Зенгерфесті" був такий натовп, що одного дня 700 осіб упало без памяти в юрбі, а один зі співаків помер від серцевого удару.